פרק ראשון – באחד באדר

מצות עשה על כל אדם מישראל, בזמן שבית המקדש היה קיים, ליתן מחצית השקל בכל שנה לצורך קרבנות הציבור [והמפורטים בפרק רביעי במסכתנו].

בראש חודש ניסן היו מתחילים להביא את קרבנות הציבור מן השקלים החדשים שנתרמו, ולפיכך היו מכריזים על גביית 'מחצית השקל' כבר בראש חודש אדר, כדי שיוכלו הכל להביא שקליהם עד לזמן זה.

את השקלים היו מביאים לאחת מן הלשכות שבבית המקדש, ובראש חודש ניסן היו ממלאים שלוש קופות מהשקלים שנאספו שם וזוהי 'תרומת הלשכה', ומהשקלים שבקופות אלו היו קונים את קרבנות הציבור. השקלים שנותרו בלשכה לאחר שמילאו את שלושת הקופות קרויים 'שיירי הלשכה'.

הלכה א - משנה

משנתינו מבארת את הזמן שהיו מכריזים להביא את ה'מחצית השקל' לבית המקדש, ואגב כך נכנסת לבאר עוד דינים ששייכים לאותו חודש: **בְּאֶחָד בַּאֲדָר** היו שליחי בית דין **מַשְׁמִיעִין** – מכריזים בכל ערי ישראל **עַל הַשְּׁקָלִים** – שיביאו כל ישראל את מחצית השקל לצורך קרבנות הציבור, כדי שבאחד בניסן יוכלו להביא את הקרבנות מן התרומה החדשה. **וּמוֹסִיפִים** ומכריזים **עַל הַכִּלְאַיִם** – שיעקור כל אחד משדותיו את גידולי הכלאים.

וּבַיּוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ – בחודש אדר, הוא יום פורים דמוקפים, **קוֹרִין אֶת הַמְּגִלָּה בַּכְּרַכִּים** – ערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון. ועוד היו בית דין עושים ביום זה צרכי ציבור כדלהלן, **וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים וְאֶת הָרְחוֹבוֹת** שנתקלקלו בימות הגשמים, **וּמנקים אֶת מְקָווֹת הַמַּיִם** שטובלים בהם לטהרה, מכל הטיט והרפש של ימות הגשמים וכן מכשירים אותם אם נפסלו לטבילה, **וְעוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הָרַבִּים** המפורשים בגמרא (להלן ג.), והחידוש בזה שעל אף שיום חמשה עשר באדר הוא יום טוב של פורים מכל מקום מותרות בו מלאכות אלו, **וּמְצַיְּינִין אֶת הַקְּבָרוֹת** – שופכים סיד סביבות הקבר לסימן לכהנים ועושי טהרות שלא יאהילו על הקבר ויטמאו, והיו חוזרים ומציינין בכל שנה לפי שבימות הגשמים היה הסיד נימוח. **וְיוֹצְאִין אַף עַל הַכִּלְאַיִם** לבדוק האם נשמעו בעלי השדות להכרזת בית הדין ביום אחד באדר ועקרו את הגידולים האסורים.

גמרא

שנינו במשנה, 'באחד באדר משמיעין על השקלים'. הגמרא מבארת מדוע הקדימו להכריז. מבררת הגמרא: **וְלָמָּה** הקדימו להשמיע על השקלים כבר **בְּאֶחָד בַּאֲדָר**. מבארת הגמרא: שזאת **כְּדֵי שֶׁיָּבִיאוּ יִשְׂרָאֵל אֶת שְׁקָלֵיהֶן בְּעוֹנָתָן** – שיהיה להם פנאי במשך שלושים יום של חודש אדר להביא את שקליהם לבית המקדש, **וְתִיתָּרֵם תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה מִן הַחֲדָשָׁה בְּזְמַנָּהּ בְּאֶחָד בְּנִיסָן**, ויוכלו להביא את קרבנות הציבור מיום אחד בניסן והלאה מהשקלים החדשים.

הגמרא מבארת מנין שתורמים את תרומת הלשכה באחד בניסן: **וְאָמַר** – ואמר **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק**, הטעם **שֶׁתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה** ביום אחד בניסן, ומיום זה ואילך מביאים את הקרבנות מן השקלים החדשים, משום שקבעו זמנה **כְּתַחְלָתָהּ** של תרומה, שהתרומה הראשונה היתה ביום זה ואז החלו להקריב קרבנות משהוקם המשכן בימי משה, **דִּכְתִיב** (שמות מ יז) **'וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן'**, והוא יום אחד בניסן, **וְתָנֵי עֻלָּא** – ושנינו על כך בברייתא, **בַּיּוֹם שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרַמָּה תְּרוּמָה** והביאו את קרבנות הציבור מן השקלים החדשים, **וְתִיקְּנוּ חֲכָמִים** זכר לדבר שבכל שנה ושנה יתרמו את הלשכה באחד בניסן.

הגמרא מביאה מקור נוסף: **רַבִּי** אמר בשם **רַבִּי יאשִׁיָּה** שאמר **בְּשֵׁם** רב **כַּהֲנָא**, שנינו בברייתא, **נֶאֱמַר כָּאן** – לענין קרבן מוסף של ראש חודש (במדבר כח יד), **'זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, וְנֶאֱמַר** (שמות יב ב), **'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, מַה 'חָדָשׁ' שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן** – בספר שמות, **אֵין מוֹנִין** את השנה החדשה **אֶלָּא מִנִּיסָן, אַף 'חָדָשׁ' שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן** – בספר במדבר, שממנו נלמד להלן שצריך לחדש ולהביא את הקרבנות מתרומה חדשה, **אֵין מוֹנִין אֶלָּא מִנִּיסָן**, ובאחד בניסן תורמים את הלשכה ומביאים את קרבנות הציבור מהשקלים החדשים. ברייתא זו סוברת שקביעת זמנה של תרומת הלשכה ליום אחד בניסן, מקורה מן התורה.

רבי טבי הביא רק את סוף הברייתא. הגמרא מקשה עליו, ומבארת שרק מכל דברי הברייתא ניתן ללמוד זאת. אומרת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹנָה, שָׁבַק** – הניח **רַבִּי טָבִי** בשם רב כהנא, **את רֵאשָׁהּ דְּמַתְנִיתָא** – ראש הברייתא שבה נלמד עיקר הדין של תרומת הלשכה החדשה, **וְאָמַר** רק **את סוֹפָהּ** – סוף הברייתא שבה נלמד הגזירה שוה, ומהסיפא לבדה עדיין אין אנו יודעים שבאחד בניסן תורמים את הלשכה על כל השנה, **דִּל[א] בֵּן** – שאם לא נביא את ראש הברייתא יקשה, מנין שהפסוק מדבר בלל בענין זה של תרומה חדשה, ולכן יש להביא את הברייתא **כַּהֲדָא** – כפי שהיא נשנית בשלימותה, **דְּתָנֵי**, נאמר (במדבר כח יד) **'זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה'**, ודרשו בבבלי (מגילה כט:) 'אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה', ואם כן **יָכוֹל** הייתי לטעות ולומר שיֵהֵא **תּוֹרֵם בְּכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ** – שבכל ראש חודש יתרמו את הלשכה ויביאו את קרבנות אותו החודש מתרומה חדשה זו, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי (הַשָּׁנָה')**, דקרא יתירא הוא, ולומדים מהיתור שזוהי כוונת הפסוק, 'בחדשו' – **בְּחֹדֶשׁ אֶחָד**, 'לחדשי השנה' – **הוּא תּוֹרֵם לְכָל חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה**, והיינו שפעם אחת בשנה בלבד תורמים את הלשכה. מקשה הברייתא, **יָכוֹל** – שמא תאמר **בְּאִיזֶה חֹדֶשׁ שֶׁיִּרְצֶה** יתרום על כל השנה, ולאו דווקא בחודש ניסן, ועל זה מביאה הברייתא את הגזירה שוה דלעיל שדווקא בניסן תורמים, **נֶאֱמַר כָּאן** – בספר במדבר **'חָדָשׁ'** וקרא יתירא הוא, **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** – בספר שמות **'חָדָשׁ', מַה 'חָדָשׁ' שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן אֵין מוֹנִין אֶלָּא מִנִּיסָן, אַף 'חָדָשׁ' שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן אֵין מוֹנִין אֶלָּא מִנִּיסָן**, ואם כן אנו יודעים שתורמים את הלשכה באחד בניסן לצורך קרבנות הציבור של כל השנה.

הגמרא מבארת מהו 'משמיעין' על השקלים. מבארת הגמרא: **מַהוּ מַשְׁמִיעִין, רַב הוּנָא אָמַר, מַכְרִיזִין**, שהיו בית דין שולחים שליחים לכל ערי ישראל להשמיע קול על החובה להביא מחצית השקל. והיה קשה להגמרא כיון שמצוה זו מוטלת על ישראל בכל שנה ושנה, מה צורך יש בהכרזה, הרי ישראל מעצמם יביאום, כמו שהביאו קרבן פסח ושלמי חגיגה בלי הכרזה, ועל זה אומרת הגמרא שכבר מימות הנביאים היו מזרזים את ישראל על הבאת מחצית השקל, **הֵיכִי מָה דְּאַתְּ אָמַר** – כמו שאמר הכתוב (דברי הימים ב' כד ט) **'וַיִּתְּנוּ כָּל יְהוּדָה וְיִרוּשָׁלַיִם לְהָבִיא לַה' מַשַּׂאת מֹשֶׁה עֶבֶד הָאֱלֹהִים עַל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר'**, ו'משאת משה' הוא מס נתינת השקלים שהטיל משה רבינו על ישראל במדבר, והוסיפו בית דין והחזיקו במנהג ההכרזה בכל שנה ושנה.

הגמרא דנה מתי השמיעו על השקלים ועל הכלאים בשנה מעוברת: **תַּמָּן תְּנַיְנָן** – שנינו בפרק ראשון במסכת מגילה (ה"ח) לענין שנה מעוברת שיש בה שני חדשי אדר, **אֵין הַבְדֵּל בֵּין אֲדָר הָרִאשׁוֹן לַאֲדָר הַשֵּׁנִי אֶלָּא** לענין **מִקְרָא מְגִלָּה וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים**, שחובת קריאת המגילה ומצות מתנות לאביונים אינם נוהגות אלא בחודש אדר השני, ואם עשאן באדר הראשון לא יצא ידי חובתו, וצריך לחזור ולקרותה בשני. **רַבִּי סִימוֹן** מפרש **בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שֶׁאַף** לענין **שִׁימוּעַ שְׁקָלִים וְכִלְאַיִם** שמשמיעים עליהם באחד באדר, יש הבדל **בֵּינֵיהֶם**, שאין משמיעין אלא באדר שני, ואם השמיעו בראשון חוזרין ומשמיעין בשני.

(**רַבִּי חֶלְבּוֹ וְרַב הוּנָא, רַב בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא רַבָּה, חַכֹּל יוֹצְאִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁהוּא זְמַן קְרִיָּיתָהּ**).

המשך בעמוד פה

הגמרא מביאה ראיה לרבי יהושע בן לוי: **אָמַר** רַבִּי יוֹסֵי, וְאָתְיָא – נכונים דברי רבי יהושע בן לוי הסובר שמשמיעין על השקלים ועל הכלאים באחד באדר שני, שכן **בְּלוּם** – האם זה **שֶׁאָמְרוּ שֶׁמַּשְׁמִיעִין עַל הַשְּׁקָלִים** באחד באדר, וכי **לֹא** התקינו זאת **כְּדֵי שֶׁיָּבִיאוּ יִשְׂרָאֵל אֶת שְׁקָלֵיהֶן בְּעוֹנָתָן** – בזמן ההבאה שהוא קודם לאחד בניסן, ומעתה **אִם אַתָּה אָמַר** – אם תאמר שמכריזים **בָּאֲדָר הָרִאשׁוֹן**, נמצא **שַׁעַר בְּדוֹן אִית בְּשָׁתָא שִׁיתִּין יוֹמִין** – שעדיין יש בשנה היוצאת ששים יום, מאחד באדר ראשון ועד אחד בניסן, והואיל ויש זמן כה רב אחר ההכרזה יתעצלו וישכחו להביא את השקלים בזמן. ואף בכלאים אין ראוי שישמיעו עליהם באדר ראשון, שכן **בְּלוּם אָמְרוּ** – וכי הסיבה שאמרו שמלבד ההכרזה באחד באדר, חוזרים שליחי בית דין בחמשה עשר באדר ויוֹצְאִין **אַף עַל הַכִּלְאַיִם**, האם **זֶה לֹא כְּדֵי שֶׁיְּהוּ הַצַּמְחָנִין נִיכָּרִין** שהרי בזמן זה כבר גדלו התבואות והזרעים וניתן להבחין בכלאים, ואם כן, **אִם אוֹמֵר אַתָּה** – אם תאמר שסדר זה נעשה **בָּאֲדָר הָרִאשׁוֹן**, הרי **עַד כְּדוֹן אֵינוֹן דַּקִּיקִין** – בזמן זה עדיין הצמחים קטנים ודקים ואין ניכר בהם אם כלאים הם, שהרי עיבור השנה הוא מטעם זה שאדר הראשון בתוך ימות החורף הוא והזרעים עדיין לא גדלו. ולפיכך יפה אמר רבי יהושע בן לוי שהשמעת השקלים והכלאים היא באדר שני.

הגמרא דנה מתי היו מכריזים על השקלים במקומות הרחוקים מירושלים: **רַבִּי חִזְקִיָּה שָׁאַל, מֵעַתָּה**, הואיל ואמרנו ששליחי בית דין יוצאים באחד באדר כדי שיביאו ישראל שקליהם במועדם קודם אחד בניסן, אם כן **בְּנֵי בָבֶל** שרחוקים הרבה מירושלים ואין השיירות מצויות משם, היה ראוי שבארצם יהיו **מַשְׁמִיעִין עַל הַשְּׁקָלִים מֵרֹאשׁוֹ** – מתחילתו **שֶׁל חוֹרֶף**, וכי **לֹא** היו צריכים לנהוג כך, **כְּדֵי שֶׁיָּבִיאוּ יִשְׂרָאֵל שְׁקָלֵיהֶן בְּעוֹנָתָן, וְיִתְיַתֵּרֵם תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה מִן הַחֲדָשָׁה בְּזִמַּנָּהּ בְּאֶחָד בְּנִיסָן**, ובשעה שיתרמו כבר יהיו שקליהם של בני בבל בלשכה.

רבי עולא חולק על רבי חזקיה ומקשה עליו: **חֲתִיב** – הקשה **רַבִּי עוּלָּא, קוֹמֵי** – לפני **רַבִּי מָנָא** על דברי רבי חזקיה, **וְהָא תְּנִינָן** לקמן (פ"ג ה"א), **בִּשְׁלֹשָׁה פָּרָקִים** – זמנים **בַּשָּׁנָה תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה** שבה היו מניחים את השקלים ומוציאים ממנה שקלים לצורך הקרבנות, הפעם הראשונה היתה **בְּפָרוֹס** – חמשה עשר יום קודם חג **הַפֶּסַח** והוא באחד בניסן, הפעם השניה היתה **בְּפָרוֹס הָעַצֶּרֶת** – חמשה עשר יום קודם חג השבועות, והפעם השלישית היא **בְּפָרוֹס הֶחָג** – חמשה עשר יום קודם חג הסוכות, ומעתה **אָמַר לֵיהּ, (לֹא) נֵימַר** – האם לא נאמר שההכרזה בכל המדינות היתה רק באחד באדר, ומכיון שיש הקרובים לירושלים ויש שרחוקים יותר, לפיכך תרמו בזמנים מאוחרים יותר עבור אלו שאיחרו להביא, וכך יהיה הפירוש בדברי המשנה, **אֵילֵּין דְּקָרִיבִין** לירושלים, ומאז ההכרזה באחד באדר יכלו להביא את שקליהם בתוך אותו החודש, עליהם תרמו באחד בניסן שהוא **בְּפָרוֹס הַפֶּסַח, אֵילֵּין דִּרְחוֹקִין** – ואלו שרחוקים יותר והביאו שקליהם בחודשי ניסן ואייר, עליהם תרמו **בְּפָרוֹס הָעַצֶּרֶת, וְאֵילֵּין דִּרְחוֹקִין מִנָּהוֹן** – ואלו שרחוקים עוד יותר והביאו את שקליהם מפרוס העצרת ואילך, עליהם תרמו **בְּפָרוֹס הֶחָג**, ומפורש שלא כדברי רבי חזקיה שמקדימים להכריז בתחילת החורף כדי שיספיקו אף הרחוקים להביא עד אחד בניסן, אלא הכריזו באחד באדר ומי שאיחר תרמו עליו בזמנים מאוחרים יותר.

הגמרא מיישבת את דברי רבי חזקיה: **אָמַר** לֵיהּ – השיב רבי מנא לרבי עולא ליישב את דברי רבי חזקיה, שבאמת **בּוּלְּהּ כְּאַחַת הֲיָא** – כל השקלים הביאו ישראל מכל המקומות עד אחד בניסן, ואפילו הגרים בבבל ובמדינות הרחוקות, ועל כרחך שהכריזו בתחילת החורף כדי שיספיקו הכל להביא שקליהם עד אחד בניסן שאז היו תורמים תרומה אחת על הכל בשלוש קופות גדולות, ומאותן הקופות שנתרמו באחד בניסן היו חוזרים ותורמים שלוש פעמים בשנה, **וְלָמָּה אָמְרוּ בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים** – ומה שחזרו ותרמו שלוש פעמים בשנה אינו לתועלת הרחוקים והמאחרים, אלא מפני מראית העין הוא שיראה כאילו הזמן השני הוא בשביל הרחוקים והזמן השלישי הוא בשביל הרחוקים מהם, ועשו כן **כְּדֵי לַעֲשׂוֹת פּוּמְבֵּי לְדָבָר** – לפרסם הדבר שגם הרחוקים חייבים, ואם אכן יש ברצונם שיקחו משקליהם לקרבנות, עליהן להקדים ולהביא עד אחד בניסן.

לעיל למדנו שהיו צריכים להכריז ולעשות 'פומבי', כדי שיביאו העם את שקליהם. הגמרא מביאה כמה מקומות שהיו צריכים לזרז את העם: **רַבִּי יְהוּדָה בַּר פָּזִי** אמר **בְּשֵׁם רַבִּי, הֵן נִקְרָא** – איך יכולים אנו לקרוא את הפסוקים דלהלן, **וְלֹא נִבְעָת** – ולא תאחז אותנו בעתה וחרדה, שאת מעשינו הטובים אין אנו עושים בשלימות, ומעשינו הרעים הם אלה שנעשים על ידינו בשלימות, וכמו שהוא מפרש והולך. **לְטוֹבָה** – כשאמר להם משה לישראל לנדב מממונם בנדבת המשכן, לא נענו כולם אלא נדיבי הלב בלבד הם אלה שנתנו, וכמו שנאמר (שמות לה כב) 'וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כֹּל נְדִיב לֵב', ואילו כשאמר להם אהרן לישראל לנדב מממונם **לְרָעָה** – לעשיית העגל, נענו כולם וכמו שנאמר (שמות לב ג) 'וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל הָעָם וגו' אֶת נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל אַהֲרֹן'.

כיוצא בזה אתה מוצא, כשהיו ישראל צריכים להתקבץ **לְטוֹבָה** – לקבל פני השכינה בקבלת התורה, היה צריך משה לזרזם ולהוציאם, וכמו שנאמר (שמות יט יז) 'וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה', ואילו כשנתקבצו **לְרָעָה** – בשילוח המרגלים, באו מעצמם ולא היו צריכים זירוז, וכמו שנאמר (דברים א כב) 'וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נְשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ'.

ועוד אתה מוצא כיוצא בזה: כשהוצרכו ישראל להשמיע קולם **לְטוֹבָה** – בשירת הים, הוצרך משה להתחיל ולעוררם לשיר, וכמו שנאמר (שמות טו א) 'אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה' וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר', ואילו כשבאו ישראל להשמיע קולם **לְרָעָה** – בביאת המרגלים, עשו זאת מעצמם ובלא זירוז וכמו שנאמר (במדבר יד א) 'וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וגו' וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא'.

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, גם הנביא צפניה הוכיח את ישראל בכיוצא בזה שהם מזדרזים לרעה ולא לטובה, וכמו שנאמר (צפניה ג ז) 'אָמַרְתִּי אַךְ תִּירְאִי אוֹתִי תִּקְחִי מוּסָר וגו' **אָבֵן הִשְׁכִּימוּ הִשְׁחִיתוּ** כֹּל עֲלִילוֹתָם', שהקב"ה סבר שישראל ילמדו תוכחת מוסר מעונשי הגויים, והם לא כן עשו כי עוד השכימו בזריזות למעלליהם והרבו להשחית, **וּמבואר שכל הַשַּׁחָתָה שֶׁהִיוּ עוֹשִׂין, בַּהַשְׁכָּמָה הָיוּ** מזדרזים **וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ**, וכן מפורש בחטא העגל שנאמר (שמות לב ו) 'וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיַּגִּשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק', ואילו לטובה אצל נדבת המשכן נאמר (שמות לו ג) 'וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר' ולא הביאו בהשכמה.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים הדנה האם נתינת ישראל למשכן היתה מצד נטייתם הטובה: **אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר אַחָא, אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמֹד עַל אוֹפְיָא** – עיקר דעתם ומנהגם **שֶׁל אָמָּה זוֹ**, שאין אנו יודעים אם נימוסם נוטה לטוב או לרע, שהרי מצד אחד נוטים הם לרע כפי שראינו **שֶׁנִּתְבָּעִין** הם ממון **לְצורך הָעֵגֶל וְנוֹתְנִין**, ומצד שני נוטים הם לטוב כפי שראינו **שֶׁנִּתְבָּעִין** הם ממון **לְצורך הַמִּשְׁכָּן** וְנוֹתְנִין, וסובר רבי אבא שמנהג ישראל ליתן לכל אשר יבקשו מהם בין לטוב ובין לרע.

רבי יוסי בר חנינא חולק: **תָּנָא רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא הָדָא מַתְנִיתָא** – שנה רבי יוסי בר חנינא ברייתא הסוברת שהנתינה למשכן היתה לטובה, ודלא כרבי אבא. שדורשת הברייתא, נאמר (שמות כה יז) 'וְעָשִׂיתָ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר', קרא הכתוב לכיסוי הארון כפורת לשון כפרה, לומר, **שֶׁיְּהֵא זָהָב שֶׁל** ישראל שנתנו לצורך **הַכַּפּוֹרֶת** וכל צרכי המשכן, **וְיִכַּפֵּר עַל זָהָב שֶׁל** ישראל שנתנו לחטא **הָעֵגֶל**. נמצא שנתינתם היתה כיון שחזרו בתשובה ובאו לכפר על נתינתם הקודמת שהיתה לרעה.

הגמרא דנה בענין שלושת התרומות שנצטוו ישראל לתרום: **רַבִּי חַנַּי** אמר **בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת נֶאֱמְרוּ בְּפָרָשָׁה זֹאת** – שלוש פעמים הוזכרה תיבת 'תרומה' בפרשת 'ויקחו לי תרומה', לרמז על שלוש תרומות שנצטוו ישראל לתרום, ואלו הן, **תְּרוּמַת אֲדָנִים** – שנצטוו ישראל לתרום מחצית השקל לצורך עשיית האדנים, ובדכתיב (שמות לח כו–כז) 'בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכל הָעבֵר עַל הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה וגו'. לָקַחַת אֵת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת', **וּתְרוּמַת שְׁקָלִים** – מחצית השקל שנצטוו ליתן לצורך קרבנות הציבור שבכל השנה, **וּתְרוּמַת הַמִּשְׁכָּן** – שנתנו ישראל כנדבת לבם לכל צרכי המשכן, זהב כסף ונחושת וכיוצא בזה. ומפרש והולך כל פעם שהוזכרה 'תרומה' בפרשה לאיזו תרומה הכוונה, 'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה' וגו' (שמות כה ב), **זוֹ תְּרוּמַת אֲדָנִים**, שכן לשון הפסוק 'וְיִקְחוּ לִי' מוכיח שמדובר בתרומה כעין תרומת השקלים שהיתה לצורך גבוה ממש, והיינו תרומת האדנים ששווה לתרומת שקלים ששתיהן נצטוו במחצית השקל. 'מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי' (שם), **זוֹ תְּרוּמַת שְׁקָלִים**, שמכך שנאמר בכולם לשון 'תרומה' ובאן נאמר 'תְּרוּמָתִי' משמע שהכוונה לתרומה שהיא להקדוש ברוך הוא ממש, והיינו תרומת השקלים שממנה באים הקרבנות שהם לגבוה. 'וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם' (שם כה ג), **זוֹ תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן**, שכן בסוף הפסוק נמנו כל צרכי המשכן, 'זהב כסף ונחושת תכלת וארגמן ותולעת שני' וגו', הרי שפסוק זה מדבר בתרומת המשכן.

הגמרא מבארת שניתנה הזכות ביד הגזברים לעשות עם התרומות כרצונם. אומרת הגמרא: **תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן** שנועדה **לְצרכי הַמִּשְׁכָּן** וכגון הזהב הנתרם, הרי יש מהזהב שעושים ממנו את הארון שקדושתו גבוהה ביותר, ויש מהזהב שעושים ממנו את השולחן שאין לו קדושה כל כך, וכדי שלכל ישראל יהיה חלק בכל דבר ודבר, הדין הוא שכל הזהב מוקנה לגזברים על דעת **שֶׁעַל מְנָת שֶׁיְּרַצּוּ יַעֲשׂוּ** בזהב, ומעתה שכל הזהב הנתרם הוא של הגזברים, מזכים הגזברים את כל הזהב לכל ישראל ונמצא שלכל אחד ואחד מישראל יש חלק שוה הן בארון והן בשולחן. והוא הדין **בִּתְרוּמַת שְׁקָלִים** שבאה **לְצרכי הַקָּרְבָּן**, הרי שווי קרבן תמיד של ראש חודש ניסן, הוא רק כמה שקלים, ונמצא לכאורה שנתכפרו בו רק אותם אנשים שהביאו את מחציות השקל שמהם נקנה קרבן תמיד זה, ולכן תיקנו שהגזברים הם הבעלים על תרומת השקלים באופן של **מַה שֶּׁיְּרַצּוּ יַעֲשׂוּ** – שיכולים הם להחליט איזה קרבנות הם יקנו, וכיון שהם הבעלים על השקלים מזכים הם את כל התרומות לכל ישראל שתרמו מחצית השקל, **כְּדֵי שֶׁיְּהֵא יַד כּוֹלָּן שָׁוָה** בכל קרבן ולכולם יהיה בהם חלק. ואף **בִּתְרוּמַת אֲדָנִים לָאֲדָנִים** אנו אומרים שהגזברים מה שירצו יעשו, שכן ישנם אדנים של קרשי קודש הקדשים שקדושתם חמורה, ואדנים של אולם והיכל שאין קדושתם חמורה כל כך, ולכן תיקנו שהגזברים הם הבעלים על תרומת האדנים והם מקנים את התרומה לכל ישראל, ועל ידי זה תהא יד כולם שוה בכל האדנים.

הגמרא מביאה מקור לכך. מבארת הגמרא: דין זה נלמד ממה שנאמר לענין תרומת השקלים לקרבנות ציבור (שמות ל טז), **'וְלָקַחְתָּ**

המשך בעמוד קנו

לֹא יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל, **וְאָמַר רַבִּי אָבוּן**, **אַף** **בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת** שכתוב בה "הָעָשִׁיר לֹא יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט", **נֶאֱמַר בָּהּ שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת** – שלוש פעמים תיבת 'תרומה', **ואלו הם**, 'מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה'", 'יִתֵּן תְּרוּמַת ה'", 'לְהַת אֶת תְּרוּמַת ה'", כדי ללמדנו שצריכים בית דין לעשות תקנה בכל השלוש תרומות, שתהא יד הכל שווה בהן, כענין מה שנאמר "הֶעָשִׁיר לֹא יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט' שלכולם יש חלק שווה, וזה על ידי שהגזברים יזכו בכל התרומות והם יְזַכּוּהָ לכל ישראל שוה בשוה לעני ולעשיר.

שנינו במשנה: **בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ** – בחודש אדר קוֹרִין אֶת **הַמְּגִילָּה** **בַּכְּרַכִּים** – בערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון. הגמרא מקשה ממשנתינו על שיטה של אמוראים. מקשה הגמרא: וכי **הָאֵם לֹא כֵּן אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ** בשם **רַב הוּנָא**, וכן **רַב כְּשֵׁם רַבִּי חִיָּיא** **רַבָּה** – הגדול, **הַכֹּל** – בין הכרכים המוקפים חומה ובין העיירות שאינן מוקפות חומה, **יוֹצְאִין** ידי חובת קריאת המגילה **בְּיוֹם אַרְבָּעָה** **עָשָׂר** באדר **שֶׁהוּא זְמַן קְרִיאָתָהּ** של המגילה לכל העולם, ומעתה קשה מפני מה כתבה משנתינו שביום חמשה עשר באדר קוראים את המגילה, בעוד שזהו זמן הקריאה לבני הכרכים בלבד, הרי עדיף היה לכתוב שקוראים ביום ארבעה עשר באדר שהוא זמן קריאת המגילה לכולם, ומכך שהמשנה כתבה זמן הכרכים בחמשה עשר משמע שהיא סוברת שבני הכרכים קוראים דווקא ביום חמשה עשר ולא ביום ארבעה עשר.

מתרצת הגמרא: (**אָמַר** לֵיהּ) לעולם אף משנתינו סוברת שהכל יוצאים ידי חובת קריאת המגילה ביום ארבעה עשר באדר, ומה שאמרה שביום חמשה עשר קוראים את המגילה, **לֹא נָא** בזה **אֶלָּא** **לְלַמֵּדְךָ**, שכל הדברים הנמנים במשנתינו שעושים אותם ביום חמשה עשר באדר, אין זמנם אלא בחודש אדר שני ולא באדר ראשון, בדומה לקריאת המגילה שהדין הוא **שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת** קריאת המגילה ושאר מצוות יום הפורים **הַנּוֹהֲגוֹת בַּאֲדָר שֵׁנִי אֵינָן נוֹהֲגוֹת בַּאֲדָר רִאשׁוֹן**, ואם נתעברה השנה אין יוצאים ידי חובתם במה שקיימו אותם בחודש אדר ראשון אלא צריכים לחזור ולעשותם באדר שני, וכך גם כל מה ששנינו במשנתינו שעושים ביום חמשה עשר באדר אין זמנם אלא באדר שני, והואיל ואלו הנמנים במשנה עיקר זמנם הוא ביום חמשה עשר באדר לכן כתבה המשנה גם קריאת המגילה ביום חמשה עשר.

הגמרא דנה בדינו של רבי חלבו: **רַבִּי יוֹסָה וְרַבִּי אַחָא חַוּוֹן יָתְבִין** – היו יושבים, **אָמַר רַבִּי יוֹסָה לְרַבִּי אַחָא** על דין זה של רבי חלבו שאמר שאפילו בני הכרכים יוצאים ידי חובת קריאת המגילה ביום ארבעה עשר, **האם לֹא מְסָתַּבְּרָא** לומר שדין זה לא נאמר **אֶלָּא** **לְשֶׁעָבַר** – בדיעבד, שאם קרא בן כרך ביום ארבעה עשר וכבר עבר יום חמשה עשר ולא קרא, יצא ידי חובתו, **אֲבָל לְכָתְּחִלָּה** [–להבא] **לֹא** – לכתחילה לא נאמר דין זה, שהבא להמלך בבית דין באיזה יום לקרוא אומרים לו שיקראנה ביום חמשה עשר.

ענה רבי אחא לרבי יוסה: אין האמת כדבריך, אלא רבי חלבו סובר שאפילו לכתחילה יכולים בני הכרכים לקרותה ביום ארבעה עשר.

הקשה רבי יוסה לרבי אחא: **וְהָא תָּנֵי** – והרי שנינו בברייתא, **מָקוֹם** **שֶׁנָּהֲגוּ לִקְרוֹתָהּ שְׁנֵי יָמִים**, כגון העיר טבריה שאנו מסופקים בה אם היא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, דינה שקוֹרִין **אוֹתָהּ שְׁנֵי יָמִים**, קוראים בה את המגילה ביום ארבעה עשר שמא אינה מוקפת חומה וביום חמשה עשר שמא היא מוקפת חומה כדי לצאת ידי חובת שניהם, ואם דעת רבי חלבו שאף בני הכרכים יוצאים לכתחילה בקריאה ביום ארבעה עשר, מה להם לחזור ולקוראה שוב ביום חמשה עשר. **אָמַר לֵיהּ** רבי אחא לרבי יוסה, אכן **אוֹף אֲנָא סָבַר כֵּן** – גם אני סובר כדבריך שעל בני הכרכים לקוראה לכתחילה ביום חמשה עשר, וכפי המוכח מהברייתא שהבאת, אלא שאני אמרתי לך את דעת רבי חלבו שבני הכרכים יוצאים בקריאת יום ארבעה עשר אף לכתחילה. ונמצא שרבי אחא לא תירץ מה שקשה על רבי חלבו מהברייתא.

הגמרא מיישבת את הקושיא מהברייתא: **אָמַר רַבִּי מָנָא** ליישב את דברי רבי חלבו מדברי הברייתא, **וָיְאוּת** – יפה וטוב הוא מה שאמר רבי חלבו שאף לכתחילה קוראים ביום ארבעה עשר, ולא קשה מהברייתא ששנינו בה שאין מבטלים מנהג אותם המקומות שקוראים את המגילה שני ימים אף שדי בכך שיקראו ביום ארבעה עשר ויצאו ידי חובתם, כיון שבמקומות אלו, **אִילּוּ** **מְשֻׁקְרָיָא בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר** – אם לאחר שקראו את המגילה ביום ארבעה עשר, **חָזֵר וְקָרָיָא בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר** – באים לחזור ולקרותה ביום חמשה עשר כמנהגם, **שָׁמָא אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ** – וכי נמחה בידם ונאמר להם שלא יקראו שוב ביום חמשה עשר כיון שיצאו ידי חובתם בקריאתם הראשונה, בודאי שלא נעשה כך, **שֹׁאנֵי אַתְּ אוֹמֵר כֵּן** לבני אותם המקומות שלא יוסיפו ויקראו שוב ביום חמשה עשר, יטעו השומעים לחשוב שהטעם שמוחים בידם הוא לפי שאין דין קריאת המגילה ביום חמשה עשר כלל, **וְנִמְצֵאתָ** **עוֹקֵר זְמַן כְּרַכִּים בְּיָדָךְ**, שהרי בוודאי מותר לכתחילה לקרוא אף ביום חמשה עשר, ולפיכך מניחים למקומות אלו להמשיך במנהגם ואין מוחים בידם, אף שמעיקר הדין בוודאי יוצאים הם בקריאת יום ארבעה עשר אף לכתחילה.

הגמרא אמרה לעיל שכל המצוות הנוהגות באדר שני אינן נוהגות בראשון. הגמרא מביאה יוצא מן הכלל: **תָּנֵי, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** **אוֹמֵר**, בשנת העיבור שיש בה שני חודשי אדר, הדין הוא שכל אותם **הַמִּצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת בַּאֲדָר שֵׁנִי** כגון קריאת המגילה ומתנות לאביונים וסדר קריאת ארבע הפרשיות [שקלים, זכור, פרה, החודש], **אֵינָן נוֹהֲגוֹת בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן** אלא בחודש אדר השני, חוץ **מֵאִיסּוּר הֶכְפֵּד** על מת **וְאִיסּוּר תַּעֲנִית** בימי ארבעה עשר וחמשה עשר בחודש, **שֶׁהֵן שָׁווִין בָּזֶה וּבָזֶה** – שאסורים בין באדר ראשון ובין באדר שני.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים איך נוהגים למעשה: **רַבִּי בָּא** **וְרַבִּי יִרְמְיָה** אמרו **בְּשֵׁם רַב**, וכן **רַבִּי סִימוֹן** אמר **בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי**, **הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** שהעיקר הוא אדר שני, ודורשים כך לרבים לנהוג כן הלכה למעשה.

רב הונא רבה חולק: **רַב הוּנָא רַבָּה** – הגדול **דְּצִפּוֹרִין** – מהעיר ציפורי **אָמַר**, אין דורשים דין זה לרבים, אלא רק **הָנְהִיג רַבִּי חֲנִינָא** **בְּצִיפּוֹרִין כַּהֲדָא דְּרִבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל**, ומפרשת הגמרא כוונת רב הונא **שֹׁלֹא אָמַר אֶלָּא** שרבי חנינא **הָנְהִיג** כן ופסק כך את הדין, **הָא** **לַהֲלָכָה לֹא** – אבל לא הורה זאת לרבים בדרשתו.

הגמרא מבררת איזה חודש אדר עיקר לענין שטרות. מסיימת הגמרא ואומרת: שעל אף שלגבי המצוות הנוהגות בחודש אדר, לא הורינו להלכה כדברי רבן שמעון בן גמליאל שחודש אדר סתם הוא אדר שני, אלא רק הנהיג רבי חנינא כרבן שמעון בן גמליאל, **אֲבָל לְעִנְיַן שְׁטָרוֹת** – האופן שבו כותבים את תאריך השטר כשהוא נעשה בחודש אדר, הדין ברור, כיון שמצינו שנחלקו רבי יהודה ורבי מאיר בשאלה זו מהו חודש אדר סתם, וידוע שבמחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה. ששנינו בברייתא, שדעת רבי מאיר **שְׁכוֹתְבִין** בתאריך השטר **אֲדָר** **רִאשׁוֹן** – הכותב שטר בחודש אדר ראשון עליו לציין במפורש שזמנו של השטר הוא באדר ראשון, ואם כותב את השטר בחודש **אֲדָר שֵׁנִי** אינו צריך לציין באיזה אדר מדובר אלא כותב 'אדר' **סְתָם** בלי תוספת, שסתם חודש אדר הכוונה לשני שהוא העיקרי. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אדר הראשון הוא העיקרי, ולכן כשבא לכתוב שטר **בַּאֲדָר רִאשׁוֹן**